

Conceptual Characters-metaphors as a Manifestation of Theatricality of Philosophical Reflections

UDC: 141

DOI: 10.15421/172211

Prokopovych LadaDr.Sc., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-8626-91722>, lada.prokopovich@gmail.com*Odessa Polytechnic National University (Odessa, Ukraine)*

Abstract

The relevance of the topic of the article is due to the fact that in philosophical texts there are more and more conceptual characters-metaphors, through which philosophical thought is formed, acquiring imagery, emotionality, artistic expression, drama and dynamism. This, at the same time, gives such texts certain theatricality. Therefore, the purpose of this study is to understand the practice of presenting philosophical concepts through metaphorical images-characters. The methodological strategy of the research is the concept of theatricality of socio-communicative manifestations of culture, which allows understanding philosophical texts under such manifestations. The paper also uses the method of scientific abstraction (to analyze the epistemological properties of metaphor as a research tool of scientific knowledge).

The results of the research showed that the empirical material for this study is numerous and diverse. This gave rise to its organization by dividing it into two groups: 1) characters borrowed by philosophers from other cultural texts (literary, folklore, mythological, etc.) with their transformation into metaphors of their own theories, analytics or concepts; 2) characters-metaphors created by philosophers themselves.

The analysis of this material allowed us to conclude that, despite the differences in origin, all conceptual characters-metaphors contribute to the theatricalization of philosophical texts, which is a combination of imagery, emotionality, game component, drama. This makes such texts more acceptable to the "public", which means not only fellow philosophers, but also representatives of other scientific fields, as well as a wide range of readers. That is, the theatricalization of philosophical texts is an effective tool not only for scientific knowledge (due to the epistemological properties of metaphor) and scientific discussion, but also for the popularization of philosophical ideas, theories, hypotheses, and predictions.

Keywords: philosophical concepts, conceptual character, metaphor, theatricality, scientific communication, scientific knowledge, research tools

Citation: Prokopovych, L. (2022) Conceptual Characters-metaphors as a Manifestation of Theatricality of Philosophical Reflections. *Grani*. 25(1), 77-83. <https://doi.org/10.15421/172211>.

Концептуальні персонажі-метафори як прояв театральності філософських рефлексій

Прокопович Лада*Національний університет «Одеська політехніка» (Одеса, Україна)*

Анотація

Актуальність теми статті зумовлена тим, що у філософських текстах з'являється дедалі більше концептуальних персонажів-метафор, за допомогою яких формується філософська думка, набуваючи образності, емоційності, художньої виразності, драматизму й динамічності. Це, водночас, надає таким текстам певної театральності. Тому метою даного дослідження є осмислення практики представлення філософських концепцій через метафоричні образи-персонажі. Методологічною стратегією дослідження є концепція театральності соціокомунікативних проявів культури, яка дозволяє під такими проявами розуміти й філософські тексти. В роботі також використано метод наукової абстракції (для аналізу гносеологічних властивостей метафори як дослідницького інструменту наукового пізнання).

Результати розвідок показали, що емпіричний матеріал для даного дослідження є чисельним та різноманітним. Це дало підстави для його впорядкування шляхом поділу на дві групи: 1) персонажі, запозичені філософами з інших культурних текстів (літературних, фольклорних, міфологічних тощо) із перетворенням їх на метафори власних теорій, аналітики або концепцій; 2) персонажі-метафори, створені самими філософами.

Аналіз цього матеріалу дозволив дійти висновків, що, незважаючи на відмінності у походженні, всі концептуальні персонажі-метафори сприяють театралізації філософських текстів, яка полягає у сукупності образності, емоційності,

ігрової компоненти, драматургійності. Це робить такі тексти більш прийнятними для «публіки», під якою розуміються не лише колеги-філософи, а й представники інших наукових галузей, а також широке коло читачів. Тобто театралізація філософських текстів є ефективним інструментом не лише наукового пізнання (завдяки гносеологічним властивостям метафори) і наукової дискусії, а й популяризації філософських ідей, теорій, гіпотез, прогнозів.

Ключові слова: філософські концепції, концептуальний персонаж, метафора, театральність, наукова комунікація, наукове пізнання, дослідницький інструментарій

Цитування: Прокопович Л. Концептуальні персонажі-метафори як прояв театральності філософських рефлексій. Науково-теоретичний альманах Грані. 2022. Том 25. №1. С. 77-83. <https://doi.org/10.15421/172211>.

Вступ.

Філософія часто прагне театральності, яка проявляється як у поведінці або способу життя окремих філософів, так і у філософських теоріях та концепціях, що базуються на метафорах або метафоричних персонажах.

Перші прояви такої практики знаходимо вже на початку формування філософії (насамперед, європейської), в античності, коли майже одночасно відбувалося становлення театру як виду мистецтва та філософії як форми пізнання світу (Прокопович, 2018a).

Наприклад, публічні виступи Платона іноді перетворювалися на театр у буквальному сенсі. Точніше – на ляльковий театр. Адже Платон був одним з тих філософів, які, розмірковуючи про природу людини та суспільства, порівнювали людей із ляльками (і ляльок – із людьми) (Прокопович, 2018b). «Уявімо, – пропонував Платон, – що ми, живі істоти, – чудесні ляльки богів, яких вони зробили чи то для забавки, чи то з якоюсь серйозною метою, адже це нам невідомо; але ми знаємо, що внутрішні наші стани, про які ми говорили, подібно мотузкам або ниткам, тягнуть нас кожен у свій бік, і тому, що вони протилежні, тягнуть нас до протилежних дій» (Платон, 1994, с. 93). Таке порівняння однозначно вказує на ляльку-маріонетку. Для більшої наочності філософ часто виступав з маріонеткою в руках (Голдовский, 2004, с. 31). Бо так йому легше було пояснити свою думку про те, що людина мусить підкорюватися одній єдиній нитці, умовно називаючи її «золотою ниткою розуму і закону». Ця нитка має бути найміцнішою, «твердою, мов залізо», мати незмінну постійну форму та керувати усіма іншими, другорядними нитками, які відповідають за різні людські чесноти та пороки. Через цю алегорію філософ намагався затвердити поняття головного життєвого принципу, ціннісної інтенції.

Філософські роздуми Платона набули подальшого розвитку в працях його учня та послідовника Аристотеля. У трактаті «Про світ» він розмірковує про Бога, порівнюючи його із господарем лялькового театру або «механіком», який керує своїми маріонетками, тобто людьми. Так він змушує їх діяти, думати.

Порівняння соціального життя людей із театром супроводжувалося появою різних імен/назв Бога. Окрім «механіка» Аристотеля були ще

mundi fabricator (влаштовувач, організатор світу) або opifex rerum (майстер речей) в Овідія, деїмург у Прокла та гностиків, тощо. В наш час додався ще й «Трансцендентний Режисер» (Буваець, 2013).

Втім, різноманіття метафоричних імен Бога вказує не лише на різноманіття авторських філософських підходів, а й на ефективність даного прийому, що обумовлюється властивостями метафори як дослідницького інструменту.

Разом з тим, присутність у текстах не просто метафор, а метафоричних персонажів додає філософським теоріям та концепціям образності, емоційності, художньої виразності, драматизму й динамічності.

Зважаючи на те, що таких концептуальних персонажів-метафор у філософських текстах стає дедалі більше, їх виявлення та аналіз є актуальною науковою проблемою.

Тому метою даного дослідження є осмислення практики представлення філософських теорій, концепцій, гіпотез через метафоричні образи-персонажі.

Методологічною стратегією дослідження є концепція театральності соціокомунікативних проявів культури (Прокопович, 2019b), яка дозволяє під такими проявами розуміти й філософські тексти. В роботі також використано метод аналізу та синтезу (для узагальнення виявлених фактів) та метод наукової абстракції (для аналізу гносеологічних властивостей метафори як дослідницького інструменту наукового пізнання).

Результати дослідження.

Гносеологічний потенціал метафори як теоретичної моделі або концепції осмислюється в дискусіях щодо наукового методу пізнання, зокрема в тих, що розглядають співвідношення раціонального та ірраціонального мислення в процесах пізнання світу. Таке співставлення проводив, наприклад, Ернст Кассіер, вбачаючи в метафорі поєднання двох типів мислення: найдавнішого – лінгвоміфологічного та сучасного – логіко-дискурсивного. «Можна уявити собі метафору як свідоме перенесення назви одного уявлення в іншу сферу – на інше уявлення, яке є подібним якоюсь рисою першому або передбачає якісь непрямі з ним «аналогії»... Якщо спробувати проникнути в причини такої заміни та пояснити незвичайно багате та різноманітне вживання, що є характерним для цього виду метафори..., то при цьому

ми повернемося до основного способу міфологічного мислення і переживання» (Кассирер, 1990, с. 35).

Тобто йдеться про різні способи обробки інформації людським інтелектом, зокрема – її сприйняття та інтерпретації, що, в свою чергу, сприяє появі нової інформації, нового знання. Адже метафора хоч і не надає повного, об'єктивного опису об'єкта дослідження, проте може допомогти задати певну точку зору на цей об'єкт, вказати напрямки й масштабність розмірковувань, визначити стратегію дослідження, сформувати нову концепцію тощо (Прокопович, 2019а).

Метафоричне мовлення, звісно ж, відрізняється від буквального, але, як зауважує Нельсон Гудмен, «при цьому воно не стає ані менш зрозумілим, ані більш темним, ані менш практичним, ані більш незалежним від істинного і помилкового. Метафора – не просто засіб «прикрашання»; вона активно бере участь у розвитку знань, заміщуючи застарілі категорії новими, які дозволяють побачити проблему в іншому світлі, надаючи нам нові факти» (Гудмен, 1990, с. 195).

Про здатність метафор надавати нових поштовхів науковим дослідженням, говорить і О. Степанова: «Метафори пропонують колективному розумові все нові й нові проблеми, підтримуючи в ньому постійну гносеологічну напругу» (Степанова, 2009, с. 84).

Поєднуючи всі ці аспекти та властивості метафори, Дж. Лакофф та М. Джонсон запропонували таку типологію метафор (Lakoff, & Johnson, 1980):

- 1) структурні метафори – коли одне поняття структурно впорядковується у термінах іншого;
- 2) орієнтаційні метафори – створюють концепти через просторові поняття та відношення;
- 3) онтологічні метафори – розкривають події, дії, емоції, ідеї тощо, як якусь істоту чи субстанцію.

До метафор першого типу можна віднести, наприклад, порівняння соціального життя людей із театром, яке стало теоретичним підґрунтям концепції соціокомунікативних проявів культури (Прокопович, 2019b). Основна методологічна стратегія тут полягає саме у тому, що соціальні та культурні комунікації описуються й осмислюються в театральних термінах.

На метафори другого типу багаті тести постмодерних мислителів. Жан Бодрійяр, наприклад, складні соціокультурні явища пояснює за допомогою таких просторових образів-метафор, як «чорна діра» (сучасний електорат, мовчазна більшість) (Baudrillard, 1982), «пустеля» (соціально-філософський портрет американського суспільства) (Baudrillard, 2010). Просторово-образними є і такі широко вживані у сучасних філософських текстах поняття-метафори, як «картина світу» (Wittgenstein, 1921), «поле» (Ільїн, 2003), «соціальний хаос» (Прокопович, 2019d) тощо.

Вдаючись до третього типу метафор, філософи поповнюють «театр» філософських текстів різноманітними концептуальними персонажами.

Звісно ж, коли як метафора застосовується не просто якесь поняття, а образ живої істоти (людини, тварини), то й текст, відповідно, оживлюється,

набуваючи «плоті» та емоційності. Так Інший став центральною фігурою сучасної філософії, непередбачуваність та випадковість у житті людства вже майже не розглядається без згадки про «Чорного лебедя» Нассіма Талеба (Taleb, 2007), а Кіт Шредінгера вийшов далеко за межі суто наукових текстів. Тривалий час зберігають свою актуальність і два персонажі філософії Фрідріха Ніцше – Надлюдина та Остання людина. Надлюдина (Übermensch) – людина, що пододала дрібність свого існування, повернула собі світ, а світ, природа набули завдяки йому онтологічного сенсу свого існування. Остання ж людина (der letzte Mensch) – це людина, що втомилася від життя, вона боїться ризику, прагне лише комфорту та безпеки. А це, на думку Ніцше, веде до виродження людства (Nietzsche, 1885).

Такий стиль мислення Жиль Делез та Фелікс Гваттарі визначили як мислення за допомогою концептів та концептуальних персонажів (а не логічних побудов та понять) з певною смисловою консистенцією, інтенціональною плоттю, просторовим місцезнаходженням та темпоральним «парінням», які є «подією Іншого або подією особи» (Делез, & Гваттарі, 1998, с. 32).

Наявність у текстах таких концептуальних персонажів дає підстави говорити не стільки про візуальність цих текстів (Батаєва, 2012), скільки про їх театральність. Адже ці персонажі не лише є образним замінником багатослівних пояснень складних явищ, вони висловлюються та діють в певних обставинах, підкорюючись драматургії, яку створює автор.

Одним із перших (та найбільш яскравих) таких персонажів стала пані Глупота, якій присвятив свій філософський трактат «Похвала Глупоті» нідерландський гуманіст Еразм Роттердамський (Roterodamus, 1511). Пані Глупота, яка промовляє автопанегірик, являє собою приклад того самого темпорального «паріння», про яке говорять Д. Делез та Ф. Гваттарі. Адже в її образі втілено безпосередні життєві спостереження, які ніби пропущені крізь призму античних філософських ремінісценцій. Театральність цього трактату не є явною. Але вона проявляється одразу ж, коли читач здогадується, що під жартівливою пародійною формою, як під маскою, ховається затвердження життєрадісного вільнодумства, націленого проти невігластва та спрямованого на захист людини та її розуму.

Не менш красномовними та дієвими є й персонажі, яких вводив у свої теоретичні конструкції Мішель Фуко – Злочинця, Наглядача, Судді, Слухняного Солдата, Педагога, Учня та інших, через яких він може найбільш виразно та переконливо донести до загалу свій погляд на те, що він назвав «дисциплінарними технологіями» (Foucault, 1975). В текстах Фуко також діє Лікар-психіатр, якому влада разом із дипломом дає право переконувати людину в тому, що вона хвора, ненормальна. Тут ніби сама влада через Лікаря натякає людині, що вона знає про неї більше, ніж вона сама. Тому людина має підкоритися владі, довірившись авторитету лікаря.

Хоча інший персонаж, Істеричка, ставить під сумнів роль лікаря як носія істини (Foucault, 2003).

Не менш яскраво та драматично виглядають концептуальні персонажі, які «діють» на сторінках навчального підручника «Гносеологія» (2011) одеського філософа Арнольда Цофнаса – Філософ-Метафізик, Філософ-Антрополог, Гносеолог. Через їх міні-монологи автор пояснював відмінності різних світоглядних систем, тобто картин світу з визначенням в ньому місця Людини. «Світ – поза мною! – заявляє Метафізик. – Світ – сам по собі! Людина – мізерна часточка у Світі! Моє знання підкорюється світовим законам, які я відкрив. Знання законів дає мені свободу переробляти світ, як мені заманеться, хоча й в узгодженні із Світом» (Цофнас, 2011, с. 9). «Світ – це те, що я про нього знаю! – стверджує Антрополог, і театральнориторично запитує: – Що може бути сказано про світ за межами мого опису? І картина світу – це Моя картина. І не може бути іншого центру світу, окрім Мене!» (Цофнас, 2011, с. 11). А Гносеолог говорить: «Мене цікавить не стільки те, ПРО ЩО ви говорите, не стільки предмет вашого дослідження, скільки те, ЯК ви отримуєте результати свого мислення, ЯК ви розмірковуєте, чи заслуговують ваші судження довіри. Мені цікаво, ЯКИМ ЧИНОМ ви розумієте і себе, і решту, чи зрозуміють це інші люди так само, як і ви самі, а якщо зрозуміють, то в якій мірі це буде конструктивно, тобто, в решті решт, що люди зможуть РОБИТИ з вашим повідомленням» (Цофнас, 2011, с. 13). Звісно ж, у книзі пояснення основ гносеології не обмежуються лише цими «монологіями». Але вони надають викладенню науково-навчального матеріалу емоційної забарвленості, привносять у процес його опанування елементи гри та артистизму. Це призводить до суто театрального ефекту, коли глядач, захоплюючись виставою, починає ототожнювати себе із персонажами і стає учасником подій. Така театральна інтерактивність тексту не лише додає йому подібності та комунікативності, а й дозволяє привнести у відомі філософські поняття та концепції нові сенси і поштовхи для подальшого осмислення.

Іноді задля ілюстрації своїх теорій та аналітики філософи звертаються до образів відомих літературних, фольклорних або міфологічних персонажів.

Жиль Делез, наприклад, деякі свої концепти пояснює через дії та роздуми героїні казок Льюїса Керролла Аліси (яка може збільшуватися і зменшуватися, розгортатися і складатися, як «зорова труба») та Хитуна-Бовтуна (в образі якого втілюються філософські парадокси) (Deleuze, 1969).

Персонажі давньогрецької міфології – Діоніс та Аполлон – стали метафорами двох джерел культури, які виділяв Ніцше. Через образ Діоніса він пояснював нестримну пристрасть життя, що із надр самої природи, повертає людину до гармонії зі світом та поєднує все із всім у світі. Образ Аполлона втілював «прекрасну ілюзію сновидних світів», яка згодом виродилася у логічний схематизм (Nietzsche, 1872).

Образи Ероса та Танатоса, що стали уособленнями певних інстинктів у психоаналітиці Зігмунда Фрейда, актуалізуються наразі в сучасних філософських текстах з осмисленням фрейдівської концепції «терапії» культури, яка пов'язана з проблемою соціалізації інстинктів (Шаталович, & Шаталович, 2021).

До відомого образу давньогрецької культури звернувся й український філософ Сергій Пролєєв у своїй книзі «Олена Прекрасна. Трагедія краси» (Пролєєв, 2015). Цей персонаж античного міфу, хоч і набув статусу символу, але залишився загадкою як особистість. Намагаючись заповнити цю лакуну, автор не лише робить багато відкриттів, а й вдало використовує образ Олени Прекрасної задля зворотної оптики: надання античних відповідей на запитання сучасності.

Надихнувшись цим філософсько-літературним експериментом, одеські філософіні, професорки різних університетів Одеси, відважилися на свій експеримент: влаштували філософський перформанс «У колі світла. Імпровізація в античному стилі» (2021), де через образи давньогрецьких богинь представили деякі сучасні філософські концепції в контексті роздумів про майбутнє людини і людства (Prokhorovych, 2021). Такі перформанси, до речі, є однією з форм публічного філософського дискурсу, які наразі докладно досліджує Ілам Ясна (Ясна, 2021).

Роздуми про майбутнє людської цивілізації все частіше спонукають філософів звертатися до персонажів роману Мері Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» (1818): вченого Віктора Франкенштейна та «продукту» його експериментів – живої істоти, створеної із неживої матерії штучним шляхом.

Наприклад, Марк Роуландс у книзі «Філософ на краю Всесвіту» використав образ Монстра Франкенштейна для ілюстрації положення філософії екзистенціалізму про «вкнутість» людини у світ, про те, що люди «змушені жити в обставинах, яких вони не обирали; із зовнішністю, від якої залюбки відмовились би; із здібностями та схильностями, які не в змозі пояснити» (Rowlands, 2004).

У більш загальному значенні цей образ використовується як метафора чогось штучного, неприродного. У такому тлумаченні ця метафора набула назви «ефект Франкенштейна», який розглядається в дискурсі філософської «проблеми відчуження», коли сили, що створені людьми, виходять з-під контролю своїх творців, і навіть підкорюють їх собі (Мосионжник, 2004, с. 25). З розвитком технологій робототехніки, штучного інтелекту, ідей та практик трансгуманізму ця метафора набуває дедалі більшої актуальності. Більш того, концепт «ефект Франкенштейна» починає виходити за межі суто філософських текстів. Принаймні, в ЗМІ вже можна побачити заголовки на шталт «Ефект Франкенштейна: програмісти вже бояться роботів» (Нальгін, 2019), «Біоінженерний біцепс – мрія

Франкенштейна» (Сапрыкин, 2015) та інші. Це зайвий раз доводить, що концептуальні персонажі-метафори не лише є зрозумілими для наукової спільноти, а й гарно сприймаються широким загалом.

Пояснити це можна, мабуть, тим, що філософські роздуми, в яких присутні «живі» істоти (нехай і вигадані), видаються не такими вже й абстрактними, відірваними від життя, як зазвичай вважають не-філософи. А для ЗМІ привабливість таких персонажів полягає в їх ефектності, яскравості – як будь-якої вдалої метафори, котра може прикрасити заголовки публікації, надаючи їй інтелектуального забарвлення. Хай там як, в цілому це сприяє популяризації філософських ідей, наукового знання, включенню широкого загалу до осмислення й обговорення важливих проблем людства. Так, на цьому шляху можливі й профанації, але їх виявлення та виправлення є (завжди було) однією із складових дискусії як форми наукової комунікації.

Огляд та аналіз концептуальних персонажів-метафор у філософських текстах можна продовжити. Це має стати предметом подальших розвідок.

Висновки.

Дослідження практики застосування метафор у філософських текстах показало, що вона є досить поширеною. Це пояснюється специфічними гносеологічними властивостями метафори. Адже іноді метафора є не лише літературно-художнім прийомом, а й теоретичною моделлю. Разом з тим, метафора (на відміну від моделі) не призводить до спрощення або схематизації об'єкта рефлексії, а, навпаки, сприяє поглибленню цього сприйняття, розширенню його дискурсивного контексту. Виникаючи на засадах аналогії, алегорії, алюзії тощо, метафора задає нові точки зору на об'єкт, що, в свою чергу, дозволяє побачити в ньому ті властивості,

характеристики, зв'язки, внутрішні процеси, які при інших підходах залишалися непоміченими.

Найбільш яскраво це проявляється у метафорах, які представляють собою концептуальні персонажі. Їх наявність у філософських текстах сприяє не лише візуалізації відповідних рефлексій, а й їх театралізації. Адже ці персонажі не лише виступають як образні аналогії: вони висловлюються та діють в умовах заданої автором «драматургії».

Попре те, що предмет даного дослідження є досить вузьким (аналіз практики застосування концептуальних персонажів-метафор у філософських рефлексіях), фактичний матеріал для нього виявився чисельним та різноманітним. Це дало підстави для спроби впорядкувати осягнутий матеріал, поділивши його на дві групи:

1) персонажі, запозичені філософами з інших культурних текстів (літературних, фольклорних, міфологічних тощо) із перетворенням їх на метафори власних теорій, аналітики або концепцій;

2) персонажі-метафори, створені самими філософами.

Втім, незважаючи на відмінності у походженні, всі ці концептуальні персонажі-метафори сприяють театралізації філософських текстів, яка полягає у сукупності образності, емоційності, ігрової компоненти, драматургійності. Це робить такі тексти більш прийнятними для «публіки», під якою розуміються не лише колеги-філософи, а й представники інших наукових галузей, а також широке коло читачів. Тобто театралізація філософських текстів є ефективним інструментом не лише наукового пізнання (завдяки гносеологічним властивостям метафори) і наукової дискусії, а й популяризації філософських ідей, теорій, гіпотез, прогнозів.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

Батаева Е. В. Фланерство и видеомания: современные и постмодерные визуальные практики. Вопросы философии. 2012. № 11. С. 61–68.

Бувалець О. О. Театральність і театралізація в сучасному культурологічному дискурсі. Культура України. 2013. № 43. С. 20–23.

Голдовский Б. Энциклопедия куклы. Москва: Время, 2004. 496 с.

Гудмен Н. Метафора – работа по совместительству. Теория метафоры. Москва: Прогресс, 1990.

Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? Санкт-Петербург, 1998.

Ильин В. Феномен поля: от метафоры к научной категории. Рубеж (альманах социальных исследований). 2003. С. 29–49.

Кассирер Э. Сила метафоры. Теория метафоры. Москва: Прогресс, 1990.

Мосионжик Л. А. Человек перед лицом культуры. Кишинев: Высшая Антропологическая школа, 2004. 402 с.

Нальгин А. Эффект Франкенштейна: программисты уже боятся роботов. Новые известия, 11.04.2019.

Платон. Законы. Соч. в 4 т. Москва: Мысль, 1994. 830 с.

Прокопович Л. В. Дослідження генезису театру та театралізації життя як феноменів європейської культури. Evropský filozofický a historický diskurs. 2018. V.4. Iss.3. С. 112–117.

Прокопович Л. В. Філософсько-аксіологічний аспект «лялькового театру» буття. Scientific Journal “Virtus”. 2018. № 28. С. 39–42.

Прокопович Л. В. Метафори в дискурсі філософського осмислення сутності й форм соціальної реальності. Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 145(6). Ч. 2. Філософські науки. С. 132–136.

Прокопович Л. В. Театральність в соціокомунікативних проявах культури: соціально-філософське дослідження: монографія. Одеса: Екологія, 2019. 336 с. ISBN 978-617-7046-78-2.

- Прокопович Л. Театральність буття в умовах соціального хаосу: філософський та психологічний аспекти. Науково-теоретичний альманах «Грані». 2019. Т. 22. № 5. С. 25–36. DOI: 10.15421/171950.
- Пролев С. Елена Прекрасная. Трагедия красоты. Киев: Дух і Літера, 2015. 288 с.
- Сапрыкин И. Биоинженерный бицепс – мечта Франкенштейна. Независимая газета, 25.03.2015.
- Степанова О. І. Метафора в когнітивному аспекті. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2009. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. № 5. С. 84–87.
- Цофнас А. Ю. Гносеология: учеб. пособие. Одесса: Наука и техника, 2011. 248 с.
- Шаталович О., Шаталович І. «Терапія» культури у вченні З. Фрейда. Науково-теоретичний альманах «Грані». 2021. Том 24. № 10. С. 13–18. DOI: 10.15421/172195.
- Ясна І. Форми сучасного публічного філософського дискурсу. Частина 1. Література, медіа, діалог, освіта. Науково-теоретичний альманах «Грані». 2021. Том 24. № 11. С. 94–105. DOI: 10.15421/1721124.
- Baudrillard J. A L'ombre des Majontes Silencieuses, ou la Fin du Social. DENOEL, 1982. 128 p.
- Baudrillard J. America. London – New York: Verso, 2010. 160 p.
- Deleuze G. Logique du sens. Paris: Minuit, 1969.
- Foucault M. Le Pouvoir psychiatrique. Paris: Gallimard, 2003.
- Foucault M. Surveiller et punir: Naissance de la Prison. Paris: Gallimard, 1975. 328 p.
- Lakoff, G. & Johnson, M. Metaphors We Live Be. Chicago; London: University Press, 1980. 242 p.
- Nietzsche F. Also sprach Zarathustra, 1885.
- Nietzsche F. Die Geburt der Tragödie, 1872.
- Prokopovych L. Reflecting the theatricalization of life in the prospects of transhumanism. EUREKA: Social and Humanities. 2021. 4. P. 3–8. DOI: 10.21303/2504-5571.2021.001972.
- Roterodamus E. Moriae Encomium, sive Stultitiae Laus. 1511.
- Rowlands M. The Philosopher at the End of the Universe: Philosophy Explained Through Science Fiction Films. Thomas Dunne Books, 2004. 288 p.
- Taleb N. N. The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable. New York: Random House, 2007.
- Wittgenstein L. Tractatus Logico-Philosophicus. New York, 1921. 75 p.

REFERENCES

- Bataeva, E. V. (2012). Flanerstvo i videomaniya: modernnye i postmodernnye vizualnyie praktiki [Flanering and Video Mania: Modern and Postmodern Visual Practices]. *Philosophy questions*, 11, 61–68.
- Baudrillard, J. (1982). *A L'ombre des Majontes Silencieuses, ou la Fin du Social*. DENOEL.
- Baudrillard, J. (2010). *America*. London – New York: Verso.
- Buvalets, O. O. (2013). Teatralnist i teatralizatsiia v suchasnomu kulturolohichnomu dyskursi [Theatricality and Dramatization in Modern Culturological Discourse]. *Culture of Ukraine*, 43, 20–23.
- Cassirer, E. (1990). *Sila metafory [The Power of Metaphor]*. Theory of metaphor. Moscow: Progress.
- Deleuze, G. & Guattari, F. (1998). *Chto takoe filosofiya? [What is Philosophy?]*. St. Petersburg.
- Deleuze, G. (1969). *Logique du sens*. Paris: Minuit.
- Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir: Naissance de la Prison*. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. (2003). *Le Pouvoir psychiatrique*. Paris: Gallimard.
- Goldovskiy, B. (2004). *Entsiklopediya kukly [Encyclopedia of the Doll]*. Moscow: Vremya.
- Goodman, N. (1990). Metafora – rabota po sovmestitelstvu [Metaphor – Concurrent Work]. *Theory of metaphor*. Moscow: Progress.
- Ilyin, V. (2003). Fenomen polya: ot metafory k nauchnoj kategorii [Field Phenomenon: From Metaphor to Scientific Category]. *Frontier (almanac of social research)*, 29–49.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live Be*. Chicago; London: University Press.
- Mosionzhnik, L.A. (2004). *Chelovek pered licom kul'tury [Man in the Face of Culture]*. Chisinau: Higher Anthropological School.
- Nalgin, A. (2019). Effekt Frankenshteyna: programmisty uzhe boyatsya robotov [Frankenstein Effect: Programmers are Already Afraid of Robots]. *Novyye izvestiya*, 11.04.2019.
- Nietzsche, F. (1872). *Die Geburt der Tragödie*.
- Nietzsche, F. (1885). *Also sprach Zarathustra*.
- Plato (1994). *Zakony [Laws]*. Moscow: Mysl.
- Prokopovych, L. (2019c). Teatralnist buttia v umovakh sotsialnoho khaosu: filosofskiyi ta psykholohichniy aspekt [Theatricality of Being in Conditions of Social Chaos: Philosophical and Psychological aspects]. *Scientific and theoretical almanac "Grani"*, 22, 5, 25–36. DOI: 10.15421/171950.
- Prokopovych, L. (2021). Reflecting the Theatricalization of Life in the Prospects of Transhumanism. EUREKA: *Social and Humanities*, 4, 3–8. DOI: 10.21303/2504-5571.2021.001972.
- Prokopovych, L. V. (2018a). Doslidzhennia henezysu teatru ta teatralizatsii zhyttia yak fenomeniv yevropeiskoi kultury [Study of the Genesis of Theater and Theatricalization of Life as Phenomena of European Culture]. *European philosophical and historical discourse*, 4(3), 112–117.
- Prokopovych, L. V. (2018b). Filosofsko-aksiolohichniy aspekt «dialkovoho teatru» buttia [The Philosophical and Axiological Aspect of "Puppet Theater" of Being]. *Scientific Journal "Virtus"*, 28, 39–42.
- Prokopovych, L. V. (2019a). Metafori v dyskursi filosofskoho osmyslennia sutnosti y form sotsialnoi realnosti [Metaphors in the discourse of philosophical understanding of the essence and forms of social reality]. *Hileya: scientific bulletin*, 145(6), 2, Philosophical sciences, 132–136.

- Prokopovych, L. V. (2019b). *Teatralnist v sotsiokomunikatyvnykh proyavakh kultury: sotsialno-filosofske doslidzhennya (Theatricality in the Socio-communicative Manifestations of Culture: Socio-Philosophical Research)*. Monohrafiya. Odesa, ISBN 978-617-7046-78-2.
- Proleev, S. (2015). *Elena Prekrasnaya. Tragediya krasoty [Elena the beautiful. The tragedy of beauty]*. Kiev: Spirit and Litera.
- Roterodamus, E. (1511). *Moriae Encomium, sive Stultitiae Laus*.
- Rowlands, M. (2004). *The Philosopher at the End of the Universe: Philosophy Explained Through Science Fiction Films*. Thomas Dunne Books.
- Saprykin, I. (2015). Bioinzhenernyi bitseps – mechta Frankenshteyna [Bioengineered Biceps – Frankenstein's Dream]. *Nezavisimaya gazeta*, 25.03.2015.
- Shatalovych, O., & Shatalovych, I. (2021). «Terapiia» kultury u vchenni Z.Froida [The “Therapy” of Culture in the Teaching of S.Freud]. Scientific and theoretical almanac “Grani”, 24(10), 13–18. DOI: 10.15421/172195.
- Stepanova, O. I. (2009). Metafora v kohnityvnomu aspekti [Metaphor in the Cognitive Aspect]. Scientific journal of the National Pedagogical University named after MP Drahomanov. Series 10. *Problems of grammar and lexicology of the Ukrainian language*, 5, 84–87.
- Taleb, N. N. (2007). *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. New York: Random House.
- Tsofnas, A. Yu. (2011). *Epistemology: textbook allowance*. Odessa: Science and Technology.
- Wittgenstein, L. (1921). *Tractatus Logico-Philosophicus*. New York.
- Yasna, I. (2021). Formy suchasnoho publichnoho filosofskoho dyskursu. Chastyna 1. Literatura, media, dialoh, osvita [Forms of Contemporary Public Philosophical Discourse. Part 1. Literature, Media, Dialogue, Education]. *Scientific and theoretical almanac “Grani”*, 24(11), 94–105. DOI: 10.15421/1721124.